

ความเหมือนในความต่าง :

“นิราศพระธาตุเมืองย่างกุ้ง” และ “นิราศต้นทางฝรั่งเศส”

รองศาสตราจารย์ ประทีป ชุมพล*

นิราศพระธาตุเมืองย่างกุ้ง ต้นฉบับพบที่วัดเขามิเกียรติ อำเภอสะเดา จังหวัดสงขลา เนื้อหากล่าวถึงการจาริกแสวงบุญจากประเทศไทยไปประเทศพม่าโดยทางเรือราว พ.ศ. 2435 - พ.ศ. 2460 ในปลายรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ถึงต้นรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ผู้แต่งคือ ตาสารุดปาน ดังปรากฏในข้อความในตอนท้ายเรื่องว่า “หนังสือเล่มนี้ ตาสารุดปาน ผูกไว้ให้ท่านอา” (พระธาตุเมืองย่างกุ้ง : 126-127) ต้นฉบับเดิมเป็นสมุดไทยขาว สมบัติของพระครูเนียม อุตตโม อดีตเจ้าอาวาสวัดเขามิเกียรติ อำเภอสะเดา จังหวัดสงขลา**

นิราศพระธาตุเมืองย่างกุ้ง แต่งด้วยคำประพันธ์ประเภทกาพย์ มีอายุประมาณ 100 ปี การแต่งลักษณะนี้ภาคใต้นิยมเรียกว่า กลอนสวด ซึ่งมีความหมายว่าให้อ่านให้ฟังเป็นประการสำคัญ วรรณกรรมเล่มนี้มีคุณค่าน่าศึกษายิ่งขึ้นเมื่อมีการค้นพบวรรณกรรมนิราศอีกเล่มหนึ่งที่หอสมุดแห่งชาติกรุงปารีส ประเทศฝรั่งเศส คือ “ต้นทางฝรั่งเศส” ซึ่งระบุในเนื้อหาว่าแต่งเมื่อ พ.ศ. 2229 สมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช แห่งกรุงศรีอยุธยา ซึ่งมีอายุถึง 316 ปี แต่เมื่อพิจารณาถึงวิธีการแต่งทั้งรูปแบบเนื้อหา วิธีการประพันธ์ รวมทั้งภาษา วรรณกรรมทั้งสองเล่มนี้มีลักษณะที่ใกล้เคียงกัน จึงได้นำมาศึกษาถึงความเหมือนในความต่างระหว่างนิราศพระธาตุเมืองย่างกุ้งกับ

* รองศาสตราจารย์ประจำภาควิชาภาษาตะวันออก คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร

** เมื่อเดือนกุมภาพันธ์ 2519 น.ส.ละอ้อน ธรรมกิริติ นักศึกษาคณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒสงขลา ได้คัดลอกจากต้นฉบับเดิมนำมามอบให้กับศูนย์ส่งเสริมภาษาและวัฒนธรรมภาคใต้ (ปัจจุบันคือ สถาบันทักษิณศึกษา) และในปีเดียวกันนั้นเองผู้เขียนได้พบฉบับคัดลอกและนำบางส่วนมาลงพิมพ์เป็นครั้งแรกในหนังสือวรรณกรรมภาคใต้ เมื่อเดือนมิถุนายน พ.ศ.2519 งานวันดำรงราชานุภาพ ของคณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร ต่อมาเมื่อพระครูเนียม อุตตโม มรณภาพ เมื่อ พ.ศ.2529 ต้นฉบับสูญหายไปจากวัดเขามิเกียรติ ดังนั้นเมื่อ ชัยวุฒิ ปิยะกุล แห่งสถาบันทักษิณคดีศึกษา นำเรื่องพระธาตุเมืองย่างกุ้งมาปริวรรตและตรวจสอบจากต้นฉบับที่ น.ส.ละอ้อน ธรรมกิริติ ได้ทำไว้ก่อน และพิมพ์เผยแพร่เมื่อ พ.ศ. 2542.

นิราศต้นทางฝรั่งเศส ที่มีเวลาแตกต่างกันกว่าสองร้อยปี ซึ่งก็มีวิธีคิด ภาษาที่ใช้มีความเหมือน มุมมอง โลกทรรศน์ และความต่างที่น่าสนใจเป็นอย่างยิ่ง จะเปรียบเทียบให้เห็นดังนี้

ก. พื้นฐานที่มา

ลักษณะคำประพันธ์ นิราศพระธาตุเมืองย่างกุ้ง แต่งด้วยกาพย์ฉบัง 16 จำนวน 963 บท กาพย์สุรางคนางค์ 28 จำนวน 79 บท ส่วนนิราศต้นทางฝรั่งเศส แต่งด้วยกาพย์ยานี 11 จำนวน 54 บท กาพย์ฉบัง 16 จำนวน 16 บท กาพย์สุรางคนางค์ 28 จำนวน 131 บท

ลักษณะต้นฉบับ นิราศพระธาตุเมืองย่างกุ้ง เป็นบุคขาว (สมุดไทยขาว) นิราศต้นทางฝรั่งเศส เป็นบุคดำ (สมุดไทยดำ)

ตัวอักษรที่ใช้ นิราศพระธาตุเมืองย่างกุ้ง ใช้อักษรไทยสมัยรัตนโกสินทร์ ช่วงสมัยรัชกาลที่ 5-6 ใกล้เคียงกับสมัยปัจจุบัน ส่วนนิราศต้นทางฝรั่งเศสใช้อักษรไทยย่อที่นิยมใช้ในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ลักษณะตัวเขียนเป็นแบบเดียวกับเอกสารสนธิสัญญาระหว่างไทยกับ ฝรั่งเศส พ.ศ. 2231 และเอกสารจดหมายบันทึกฉบับที่ 1 ของราชทูตโกยาป่านเขียนถึง มอซิเออร์ เดอ เซนเยอเลย์

ลักษณะการเดินทาง นิราศพระธาตุเมืองย่างกุ้ง เดินทางโดยทางน้ำและใช้เรือเป็นพาหนะ นิราศต้นทางฝรั่งเศส เดินทางโดยทางน้ำและใช้เรือเป็นพาหนะในการเดินทางเช่นเดียวกัน

จุดมุ่งหมาย นิราศพระธาตุเมืองย่างกุ้ง ไปมนัสการพระธาตุเมืองย่างกุ้ง และพระธาตุอื่น ๆ ทั้งในประเทศพม่าและในภาคใต้ของประเทศไทย นิราศต้นทางฝรั่งเศส บันทึกการนำพระราชสาส์นของ สมเด็จพระนารายณ์มหาราชไปสัมพันธ์ไมตรีกับพระเจ้าหลุยส์ที่ 14 ของประเทศฝรั่งเศส

เวลาที่เดินทาง นิราศพระธาตุเมืองย่างกุ้ง ไม่ระบุปีที่เดินทางแต่เนื้อหาระบุว่าในช่วงสมัยที่ พม่าตกเป็นเมืองขึ้นของอังกฤษ การเดินทางใช้เรือกลไฟโดยสาร และในประเทศพม่ามีรถไฟใช้แล้ว ซึ่งประเมินอายุน่าจะอยู่ในปลายรัชกาลที่ 5 ถึงสมัยต้นรัชกาลที่ 6 (ราว พ.ศ. 2435 – พ.ศ. 2460) ส่วนนิราศต้นทางฝรั่งเศสระบุว่าแต่งขึ้นใน พ.ศ. 2229 ดังปรากฏในตอนต้นของนิราศต้นทางว่า

สงขลา ส่วนนิราศต้นทางฝรั่งเศส ไม่ปรากฏชื่อผู้แต่ง แต่ผู้ค้นพบอธิบายว่า “ผู้แต่งอาจจะเป็นราชทูตท่านใดท่านหนึ่ง... หรือไม่ก็เป็นอาลักษณ์ซึ่งทำหน้าที่จดบันทึกรายงาน” (ต้นทางฝรั่งเศส : 36)

เนื้อเรื่องย่อ นิราศพระธาตุเมืองย่างกุ้ง กล่าวถึงตาสำหรับพานพร้อมกับพระแก้ว พระเนียม ลูกชายทั้งคู่ที่บวชเป็นพระ และเด็กชายอินทอง รวม 4 คน ทั้งหมดอาศัยและจำพรรษาอยู่ที่วัดบ้านใหม่เมืองสงขลา ตั้งใจจะไปนมัสการพระธาตุที่เมืองย่างกุ้ง ประเทศพม่า ได้เดินทางจากเมืองสงขลาไปถึงเมืองไทรบุรีซึ่งใช้เวลา 15 วัน พัก 1 คืน รุ่งขึ้นจึงเดินทางโดยเรือสำเภาไปถึงเกาะหมาก พักอยู่นั้น 3 วัน จากนั้นอาศัยเรือบรรทุกสินค้าของฝรั่งไปถึงเมืองย่างกุ้ง ใช้เวลาประมาณ 9 วัน และไปนมัสการพระธาตุที่เมืองย่างกุ้ง ซึ่งเชื่อกันว่าเป็นที่บรรจุพระบรมธาตุของพระพุทธเจ้า 4 พระองค์

ขณะเดินทางพักอยู่ที่เมืองย่างกุ้ง 3 วัน จากนั้นเดินทางต่อไปด้วยรถไฟไปเมืองพระโคและเมืองอังวะ เพื่อไปนมัสการพระธาตุเจดีย์ จากนั้นกลับมายังเมืองย่างกุ้งเพื่อเดินทางกลับโดยทางเรือแวะขึ้นที่เมืองมะริดเข้าพักแรมที่วัดเจียน ต่อมาเดินทางเรือไปขึ้นบกที่เมืองกะหนาว(ตะนาวศรี) และก็แยกกันเดินทางเพราะเรือมีขนาดเล็ก จึงให้พระเนียมกับเด็กชายอินทองโดยสารไปกับเรือ แต่ตาสำหรับพานกับพระแก้วเดินทางบก เมื่อมาพบกันก็แยกทางกันกลับ โดยตาสำหรับพานลงเรือกลับสงขลาแต่อีก 3 คน ไปเมืองนครศรีธรรมราช เพื่อไปบูชาพระบรมธาตุเจดีย์ และกลับเมืองสงขลาในภายหลัง รวมเวลาในการเดินทางไปกลับใช้เวลาประมาณ 6 เดือน

เนื้อเรื่องย่อ นิราศต้นทางฝรั่งเศส เริ่มเดินทางโดยทางเรือ เมื่อวันเสาร์ เดือนธันวาคม พ.ศ. 2227 จากพระนครศรีอยุธยาไปตามลำน้ำเจ้าพระยา แล้วออกปากแม่น้ำ ไปสู่เกาะสีชัง จากนั้นบายหน้าผ่านเกาะเจ็ดพี่น้อง ช่องแคบปังกา ซึ่งอยู่ระหว่างเกาะปังกาและเกาะสุมาตรา ต่อมาเดินทางไปสู่เมืองปาเล็มบัง ในเกาะชวา และไปทอดสมอที่เมืองปังตัม เมืองท่าในเกาะชวา แวะซื้อเสบียงอาหารและเดินทางต่อไปผ่านช่องแคบซุนดา เกาะอันทปริง เกาะพร้าว เดินทางมาได้ 40 วัน เรือต้องสมมรสุมใหญ่แต่ก็ปลอดภัย ไปถึงเมืองกาบซึ่งเป็นบริเวณแหลมกูดโฮบ ซึ่งเป็นเมืองท่าในความยึดครองของฮอลันดา จอดพักเมืองกาบ 15 วัน จึงเดินทางต่อไป จนถึงเมืองบาเรด และขึ้นบกที่นั่น ผู้แต่งระบุว่า เป็นประเทศฝรั่งเศส มีการต้อนรับจากเจ้าเมืองเป็นอย่างดี และได้อัญเชิญคณะผู้มาเยือนพักที่ตึกใหญ่เป็นอันจบข้อความ รวมระยะที่เดินทางเป็นเวลาประมาณ 6 เดือน

- รีบเร่งไปสร้งนาวา ผ่ากชาวเกตรา
สารพันนานาทุกสิ่ง
- มากเพื่อเหลือหลายชายหญิง มีครบทุกสิ่ง
เทศแขกไทยจีนนานา
- ชาวพวกสำเภเกตรา จัดทุกสินค้า
จิมจวนตะวันบาย
- พอรุ่งฟุ้งแจ้งขึ้นมา ชาวสำเภเกตรา
ตรวจตรานับคนจนครบ
- หญิงชายเฒ่าแก่แลจบ แจกตัวจนครบ
เที่ยงจบทั้งสำนาวา

(พระธาตุเมืองย่างกุ้ง : 65)

สำเภเกตรา
ค้อยขันค่อนขอ
ออกรอดจากเมือง

- ต่อน้ำขึ้นมา
จึงค้อยบรรเทือง
ค้อยปลคค้อยเปลื้อง
ลอยล่องท่องไป
(ต้นทางฝรั่งเศส : 11)

สำเภโยกชัก
คลื่นซัดน้ำเข้า
พระสมุทรเปนบ้า

- กลิ่นลมพัดหนัก
กลอกกลิ้งไปมา
นั่งเท้าเกตรา
บ่ได้หยุดยืน
(ต้นทางฝรั่งเศส : 114)

คลื่นโยนกระฉอก
คลื่นลูกใหญ่โยน

- สำเภกลิ้งกลอก
น้ำเข้าจ๋าจ๋า
โค่นเข้าเกตรา

ฝนลมพัดมา

มีคกั้มเป็นควัน

(ต้นทางฝรั่งเศส : 115)

อยู่กลางคองคา

อันตกลอยอยู่

กลิ้งกลอกกลับไป

● สำเภาเกตรา

คูกั้งโบไม้

กลางแม่น้ำไหล

ในท้องคองคา

(ต้นทางฝรั่งเศส : 115)

- ใช้คำว่า บได้หยุด

● ไปในกลางสมุทรสาคร

เรือจรรันขอมตามมี

● ออกจากเมืองไทรบุรี

แลเห็นเกาะหมากโดยหมาย

บได้หยุดหย่อน

นากาดีสี

(พระธาตุเมืองย่างกุ้ง : 23)

สำเภาโยนชัก

คลื่นซัดน้ำเข้า

พระสมุทรเปนบ้า

เสียดึงคะนิง

สำเภาคลิดแคลง

สนั่นพ่นพ่น

● คลื่นลมพัดหนัก

กลอกกลิ้งไปมา

ทั่วทั้งเกตรา

บได้หยุดขึ้น

● คลื่นซัดฝั่งฝั่ง

ถันเพียงเสียงป็น

บได้หยุดขึ้น

เพียงจกั๊บบปาง

(ต้นทางฝรั่งเศส : 114)

- ใช้คำว่า **ชาวเขตรา** แทนคนทำงานในเรือ

- รีบเร่งไปสร่งนาวา ฝากชาวเขตรา
สารพันนานาทุกสิ่ง
- มากเพื่อเหลือหลายชายหญิง มีครบทุกสิ่ง
เทศแขกไทยจีนนานา
- พวกชาวสำเภาภাত্রา จัดทุกสินค้า
จิมจวนเวลาตะวันบ่าย

(พระธาตุเมืองย่างกุ้ง : 26)

- เมื่อนั้นจึงชาวเขตรา ต้นหนลำต้า
อีกทั้งจงกว่าคนงาน
- บางลัมบ้างลูกคลูกหลาน มือยุคตีนตราน
กระทบกระทั้งนั่งหงาย

(ต้นทางฝรั่งเศส : 116)

- ใช้คำว่า **ตรัน, ตราน** แปลว่า พยายามผลักดัน ไม่ค่อยพบในวรรณกรรมเล่มอื่นๆ

- ท่านพามาหลายวัน ปล้ำแบกปล้ำตรัน
ผลักดันปีนพามาได้
- บ้างลัมบ้างลูกคลูกหลาน มือยุคตีนตราน
กระทบกระทั้งนั่งหงาย
- หัวแตกข้างหักมากมาย ลำบากปางตาย
บ่ได้จะตั้งตัวตรง

(พระธาตุเมืองย่างกุ้ง : 77)

(ต้นทางฝรั่งเศส : 116)

สองเท้าถีบคราน

หมม้นเป็ดไก่

● เมื่อเอาอาหาร

คูหนึ่งแปลไคว

หกยับทับกัน

(ต้นทางฝรั่งเศส : 119)

- ใช้คำว่า หมากพร้าว หมากพร้าวเป็นคำที่ปรากฏในศิลาจารึกของพ่อขุนรามคำแหงมหาราช และมีใช้ในภาษาดั้น ซึ่งหมายถึง มะพร้าว นั่นเอง

● ข้าจักกล่าวเล่าเรื่องเวียงชัย

โบไม้สิ่งใดไม่มี

หลังคาไม้ไผ่

● เมืองนั้นลำบากสิ้นที

กินของลูกค้าพามา

หมากพร้าวไม่มี

(พระธาตุเมืองย่างกุ้ง : 55)

● หมากพร้าวบ้านช่องน้อยใหญ่

ไม่พักเกี่ยวเก็บพรรณนา

ไม่เป็นการไทร

● กล่าวไว้หน้อยหน้อยเถิดหนา

ว่าข้าไม่แลเถเถ

กันคนนินทา

● ข้อหนึ่งมาไกลกลางเล

คุมเข้าปากบางโอเถา

เป็นน้ำทั้งเพ

(พระธาตุเมืองย่างกุ้ง : 122)

บมีเรือนห้าว

เห็นแต่หมากพร้าว

อนกเหลือหลาย

จะว่าคนปลูก

● ไปเถิงเกาะพร้าว

ผู้คนทั้งหลาย

งอกอยู่เรียงราย

มากมีสมสมัย

● เพ็จคอกเพ็จลูก

ถาเป็นฉันใด

เปนน้องเปนน่าว
ผลมาแต่ไหน

เปนน่าวไสว
ถาบ้งเกิดเอง
(คั่นทางฝรั่งเศส : 113)

- คำว่า ไทย ใช้ในหลายบริบท เช่นเกิดมาเป็นไทย, ชาวไทย, พวกไทย, แผลงไทย (พูดภาษาไทย), คนไทย, พระไทยและเงินไทย

- ได้ว่าสาหนึ่ง ในจิตคิดถึง อย่างกึ่งธานี
มาไหว้พระบาท พระธาตุชินสีห์ ไม่ให้เสียที
เกิดมาเป็นไทย

(พระธาตุเมืองย่างกุ้ง : 29)

- ส่วนพม่าไม่ป่นสิ่งใด เทศจีนแขกไทย
ไม่มีใครได้ป่นเลยหนา

(พระธาตุเมืองย่างกุ้ง : 49)

- อนิจจาพวกชาวไทยเรา มากที่ตายเปล่า
ไม่ได้วันทาสักหน

ฯลฯ

- อนิจจาพวกเราชาวไทย เมืองนครฯ ว่าไกล
ไม่มีใครไปได้เลยหนา

(พระธาตุเมืองย่างกุ้ง : 61)

- เที่ยวหาพวกไทยทั้งปวง จบทั้งตลาดหลวง
ไม่พบสักคนจนใจ

- ไม่เข้าพบพม่าผู้ใหญ่ บุญชักนำไป
แผลงไทยเงินขึ้นได้

- ถ้ามตอซื้อเรื่องเมืองปลา เดินมาเพียงสาย
 หมายว่าจะไปแห่งใด
- สำหรับได้ฟังจิตใจ ได้ยินเพลงไทย
 จิตใจเหมือนพบพ่อแม่

(พระราชนิพนธ์เมืองย่างกุ้ง : 71)

- จำเป็นและเห็นคนไทย พอได้สบายใจ
 พายเรือมาในกงคา
- พวกไทยสองคนประนมมือ ถามว่าใครถือ
 ชื่อพระสินลามาकिन

(พระราชนิพนธ์เมืองย่างกุ้ง : 74)

- เข้าไปในตลาด ใจกล้าสามารถ จัดซื้อข้าวปลา
 พอได้ฉันทแล้ว ตลาดแคล้วออกมา เดินไปไม่ช้า
 จึงพบพระไทย

(พระราชนิพนธ์เมืองย่างกุ้ง : 25)

- ส่วนข้างฝ่ายชาวไทย ก็ตกใจเพียงขวัญอ่อน
 บเคยในสาคร บหอนเห็นคั้งนี้หน้า

(ต้นทางฝรั่งเศส : 117)

ชักใบปลดปลง
 เมื่อนั้นฝรั่ง
 ดันกายถาวาย

- จึงทอดดมอลง
 หยุดยั้งบกลาย
 ชาวเมืองทั้งหลาย
 ว่าชาวไทยมา

(ต้นทางฝรั่งเศส : 117)

ใจพี่กระสัน
เห็นเมืองนี้เอ๋ย
แต่นี้จักไป

- ผู้ใดจะไปกิน
เสียเงินมากครมครัน

- เมื่อจากบันดั้น
รัญจวนกวนใจ
ดูจเห็นเมืองไทย
ไกลเมืองแลนา
(ต้นทางฝรั่งเศส : 111)

- แต่พออ้อมมือหนึ่งนั้น
สามสี่ถึงเพื่องด้วยเงินไทย
(ต้นทางฝรั่งเศส : 126)

ง. โลกทัศน์ของกวีมีต่อสิ่งที่พบเห็นมองที่ใกล้เคียงกัน

โลกทัศน์ที่มีต่อประเทศที่เป็นเมืองขึ้นของชาติตะวันตก คือประเทศพม่าตกเป็นเมืองขึ้นของ
ประเทศอังกฤษ ในสายตาของผู้แต่งนิราศพระธาตุเมืองย่างกุ้งว่า

● จักกล่าวเรื่องราวบุรี
อังกฤษหมั้นจับไปนาน	เจ้ากรุงธานี
● ยังแต่ประสาทโอรพาร
ตึกร้านบ้านเมืองยังอยู่	สองยอดวิถิตถาร
● กำแพงหน้าล่องช่องประตู
เข้าศึกนิกมาโดยหวัง	สำหรับรบสู้
● ลูกว้างเหลือแปดสิบศอก
ผูกข้ามกับนาวาแพ	ลี้กไม่พักบอก
● ภายนอกบอกไว้ให้แท้
วงไปจนรอบขอบคู	สายโซ่ใส่กระแจะ
● หวนอกบอกไว้ให้รู้
พวกฝรั่งยังเอาเสียได้	กำจับใครรู้
● พระยานั้นเป็นคนมักง่าย
จนได้ฝรั่งจับไปเสีย	ไม่รู้สึกกาย

- ภายหลังยังแต่ลูกเมีย
แล้วมาเอาเมียตามไป
- ยังแต่บ้านเมืองเวียงชัย
ตามใจฝรั่งทั้งสิ้น
- ข้างจ๊กบอกไว้ให้ชิน
ยังกินหลอนพวกมิฉฉา

ฝรั่งพาไปเสีย

ขุนนางน้อยใหญ่

เป็นเจ้าแผ่นดิน

(พระราชทูเมืองย่างกุ้ง : 54-55)

สำหรับประเทศชวา (อินโดนีเซีย) ตกเมืองขึ้นของประเทศฮอลันดา ในมุมมองของกวีผู้แต่งนิราศคัน
ทางฝรั่งเศสว่า

บ้านเมืองที่นั่น
โอ่วบัดนี้เอ๋ย
ทั้งตัวพญา

- เถิงเมืองบันตัน

ย้อมชาวชวา

เสียแก่ฮอลันดา

ไม่พินมือเขา

(ต้นทางฝรั่งเศส : 111)

ชมสวนสัตว์ เป็นที่น่าสังเกตว่านิราศทั้งสองเรื่อง ผู้แต่งไปชมสวนสัตว์เช่นเดียวกัน
ในนิราศพระราชทู เมืองย่างกุ้ง ชมสวนสัตว์ที่เมืองย่างกุ้ง ประเทศพม่าซึ่งเป็นอาณานิคมของอังกฤษ
ส่วนในนิราศคันทางฝรั่งเศส ชมสวนสัตว์ที่เมืองกาบ ในแอฟริกาใต้ ซึ่งอาณานิคมของฮอลันดา

- ชื่อหนึ่งเล่าหนา เทียวหาสัตว์ ชังไว้เป็นแห่ง
- มีครบทุกสิ่ง ไม่ได้คลังแคลง ชังไว้เป็นแห่ง
- เอาเงินคนแล
- แรดช้างกวางทราย สัตว์อยู่ปลายไม้ ลิงค่างกระแด
- จ้งเหลนจิ้งจก กางคกตุ๊กแก ผึ้งกา แลน แฮ
- เสื่อสาบกะมี

- หลายหลากมากมาย นับพันธุไม่ได้
นกออยู่ได้คืน เทียวเก็บมาสิ้น
- อุฐอยู่กบิลพัสดุ์ บรรดาสัตว์
สัตว์อยู่ปลายไม้ นับพันธุไม่ได้
- พันธุ์สัตว์ในป่า ขาดแต่กระทิง
พันธุ์สัตว์ใหญ่ใหญ่ เทียวเก็บเอามา
- สัตว์เล็กทากปลิง มีครบจบไป
หาไม่ได้ทำเนา

(พระธาตุเมืองย่างกุ้ง : 64)

ล้วนแต่ภูผา
ไม้ไล่หลายพรรณ
ห้องแถววันที่

เนื้อเบือกวางทราย
แรดโคเสื่อสิงห์
ข้างสารตัวใหญ่

ต่างตางนานา
แต่ดงคำกำถ่าน
ฝ้ายฝุ่นหลากกัน

กำลังล้ำเลิศ
หมุน้ำตัวใหญ่
วัวน้ำพีเกื้อ

อยู่ในพงไพร

- หลังเมืองนั้นหนา
ป่าดงพงภิ
ห้วยหนองคลองรี
รวดราวพงไพร

- ผุ่งสัตว์มากมาย
อยู่พึ่งอาศัย
หมูหมีหมาใน
สิงร้ายตัวขยัน

- มีหม่ม้าป่า
เผือกผ่านหลายพรรณ
พ้อเหลืองตัวขยัน
บ้างลายจุดเสือ

- มีหม่ม้าน้ำ
ขมยาวฟันเผื่อ
เขี้ยวยาวลั่นเหลือ
อยู่ในคองคา

- มีนกตัวใหญ่
ใหญ่พันปีกยา

เติบโตสูงเท่าหัว
 ขนขาวโสภา

ฝรั่งลันดา
 เขานับถือนัก
 ฝูงนกหมู่นี้

เติบโตเท่าลูกตาล
 หัวพริกทั้งหลาย
 เขียบเป็นภักษา

นำกลิ้งนักหนา
 คุ้งตั้งสำลี

- ขนคกนกันนี้
 ย่อมแซมเกศ
 ว่าเป็นของดี
 มีในพฤษยา
- ไขใหญ่พิศาส

ตระการนักหนา
 ย่อมเก็บเอามา
 เปลือกเอามาขาย
 (ต้นทางฝรั่งเศส : 123)

- การจัดซื้อเสบียงอาหาร

- หยุคอยู่ได้สามวันตรา
 น้อทุกสิ้นค้าไม่สิ้น
- พลงจัดหาเครื่องของกิน
 ดิบสุกทุกสิ่งนานา
- ข้าวารไม่พักจัดหา
 กับขามภตราทุกคน

เอาสิ่งของมา
 ทุเรียนมังคุด
 แดงโมเหลือหลาย

ลูกขนันปรากฏ

เป็นพวกชวานาวา

จนจบครบสิ้น

กินในนาวา

(พระธาตุเมืองย่างกุ้ง : 26)

- จิ้งชาวชวา
 อเนกมากมาย
 สัมสุกกกล้วยกล้วย
 ผลไม้หมากพลู

- ทั้งสรรพธ
 พระวาชมพู

ผักปลาอาหาร
ซื้อหากินอยู่

มากมายพรั่งพรู
รุ่งเจ้าใช้ใบ
(ต้นทางฝรั่งเศส : 111)

ความต่างในนิราศทั้งสองเรื่อง

1. ระยะเวลาแต่งที่ห่างกัน

นิราศต้นทางฝรั่งเศส แต่งเมื่อ พ.ศ. 2229 ในสมัยอยุธยา ถ้านับถึงปัจจุบันเป็นเวลา 316 ปี แต่
นิราศพระธาตุเมืองย่างกุ้ง แต่งประมาณ พ.ศ. 2435 - พ.ศ. 2460 ถ้านับถึงปัจจุบันประมาณเพียงหนึ่ง
ร้อยปีเท่านั้น

2. จุดมุ่งหมาย

นิราศพระธาตุเมืองย่างกุ้ง กล่าวถึงจุดประสงค์ในการเดินทางไปพม่าและดินแดนอื่นๆ เพื่อ
ไปนมัสการพระธาตุเจดีย์ตามวัดต่างๆ ที่เชื่อว่าบรรพบุรุษของพระพุทธเจ้าด้วยแรง
ศรัทธาบารมี ดังข้อความว่า

• แต่งตกยกรื่องเมืองไกล
มีใจศรัทธาบารมี	ท่านแก้ววัดใหม่
• คิดอ่านกับพระบิดูรี
น้องชายได้หกพาวสา	พระเนียมเปรีรี
• แล้วคิดกับพระบิดดา
ไปไหว้พระธาตุเมืองไกล	ด้วยใจศรัทธา
• ชื่อเมืองย่างกุ้งประไพ
หงสาบโคบุรี	เราจักพันไป

(พระธาตุเมืองย่างกุ้ง : 18)

ส่วนในนิราศต้นทางฝรั่งเศส ในเนื้อหานั้นผู้แต่งไม่ระบุว่าเดินทางไปฝรั่งเศสเพื่อจุด
ประสงค์ใด แต่วิเคราะห์จากปีที่เดินทางใน พ.ศ. 2229 ตรงกับคราวที่สมเด็จพระนารายณ์มหาราช ทรง
แต่งราชทูตไปเจริญสัมพันธไมตรี ณ ประเทศฝรั่งเศส สำหรับในตอนท้ายเรื่อง เป็นการแสดงให้เห็น
ว่า เมื่อเดินทางไปถึงมีการต้อนรับอย่างเป็นทางการ ดังข้อความว่า

เปนเมืองประเทศ
 สำเภาลากา
 ท่องเที่ยวเขจร

ชักใบปลดปลง
 เมื่อนั้นฝรั่ง
 คั่นกายถวาย

ตกแต่งสำปั้น
 จึงออกมารับ
 ปราศรัยสนทนา

คือเสียงฟ้าลั่น
 ว่าทำค้ำับ
 ทังเหนือทังใต้

- เถิงท่าปาเรด
 ฝรั่งเศสสนคร
 เรือชาสลอน
 ไปมาค้าขาย
 - จึงทอดมอลง
 หยุคัยับคหลาย
 ชาวเมืองทังหลาย
 ว่าชาวไทยมา
 - จึงเข้าเมืองนั้น
 ผู้คนหนั้นหนา
 เถิงที่เกตรา
 แล้วเชิญขึ้นไป
 - ยิงปืนสนั่น
 ดุจธรมิไหว
 ยิงรับกันไป
 เปนโกลาหล
- (ต้นทางฝรั่งเศส : 132-133)

3. ขนบการไหว้ครู

นิราศพระธาตุเมืองย่างกุ้ง เปิดเรื่องกล่าวว่า “แต่ดกยกเรื่องเมืองไกล ท่านแก้ววัดใหม่ มีใจศรัทธาบารมี” (พระธาตุเมืองย่างกุ้ง : 18) การเปิดเรื่องมีลีลาเหมือนเล่นหนังตะลุง ซึ่งเป็นการเล่นพื้นบ้านของไทยภาคใต้ และเป็นการเกริ่นนำซึ่งมุ่งศรัทธาบารมีเรื่องความเชื่อในเรื่องการไปบูชาพระสารีริกธาตุ แต่ไม่มีขนบการชมเมืองและการไหว้ครูตามแบบฉบับของ “นิราศ” หรือวรรณกรรมไทยทั่วไป สำหรับภาพรวมนั้นเป็นการบอกกล่าวถึงความศรัทธาในพุทธศาสนาตลอดทั้งเรื่อง ในขณะที่นิราศต้นทางฝรั่งเศส เปิดเรื่องไม่มีเนื้อหาเกี่ยวกับการชมพระนคร และตั้งแต่บทต้นเป็นการไหว้มารดา ก่อนตามด้วยบิดา ครูอาจารย์ และฝูงเจ้านายซึ่งมีพระคุณต่อกวี เป็นที่น่าสังเกตว่าไม่มีการไหว้ถึงพระรัตนตรัย เทพเจ้าที่สำคัญ และไหว้ครูบาอาจารย์ตามแบบฉบับทั่วไป แต่การให้ความสำคัญกับ

ผู้บังคับเกล้าเป็นอันดับแรก ซึ่งไม่ค่อยปรากฏนักในวรรณกรรมไทยเล่มอื่นๆ สรุปได้ว่าทั้งสองเรื่องไม่ได้มุ่งแต่งตามขนบการไหว้ครูตามแบบฉบับของวรรณคดีไทยทั่วไป

4. การเดินทาง

นิราศต้นทางฝรั่งเศสเดินทางโดยเรือสำเภานขนาดใหญ่ใช้ใบในการเดินทาง ในขณะที่นิราศพระธาตุเมืองย่างกุ้งมีทั้งการเดินทางโดยเรือสำเภา จากเมืองไทรบุรีถึงเกาะหมาก (ปีนัง) จากนั้นโดยสารเรือบรรทุกสินค้าของฝรั่งซึ่งเป็นเรือกลไฟจนถึงเมืองย่างกุ้งประเทศพม่า สำหรับภายในประเทศก็ได้เดินทางโดยรถไฟ และเดินทางกลับนั้นโดยสารเรือกลไฟ แต่ไม่ถึงที่หมายเพราะขาดเงินค่าโดยสาร จึงต้องพึ่งเรือขนาดเล็กของชาวบ้านที่ไหว้วานมา บางครั้งก็ต้องเดินเท้ากลับจนถึงเมืองสงขลา

5. การพรรณนาโวหาร

นิราศต้นทางฝรั่งเศสก็ให้ความสำคัญกับการพรรณนาถึงสิ่งที่ตนเองผ่านพบ และพยายามเปรียบเทียบกับตัวกวีเองที่ต้องจากบ้านมา เช่น นำสัตว์น้ำ สถานที่ มาเปรียบเทียบกับตัวกวีเอง ที่อ้างอ้างเดียวดาย

โลมากระหนาก
ปลาทั้งหลายเอ๋ย
ส่วนว่าตัวกู

ชื่อเจ็ดพี่น้อง
ไอ้เกาะนี้เอ๋ย
โอ้วแต่ตัวข้า

ญาติพวกพี่อง
ทนทุกข์ลำบาก

- ปลาโอหลายหลาก
ตามกันเปนหมู่
ว่ายอยู่เป็นคู่
พรวดคู่มาไกล
(ต้นทางฝรั่งเศส : 113)
- เถิงเกาะศัพท์ซ้อง
โดยเขาสัญญา
ศัพท์ซ้องกันมา
พรวดมากนเดียว
- บมีพี่น้อง
พื้นที่แลเหลียว
ยากแต่ผู้เดียว

ลอยต้องท่องเที่ยว

ไปกลางสาร

(ต้นทางฝรั่งเศส : 108)

พรรณนาถึงธรรมชาติ แล้วมาเปรียบเทียบกับตัวกวี

พระสุริยตกต่ำ

พรั้มากคนเดียว

ชมดาวชมเดือน

● เมื่อเพลาค่ำ

ชมแต่ดาวเดือน

เปลี่ยวบมิเพื่อน

สว่างร้อนดับหาย

(ต้นทางฝรั่งเศส : 109)

พรรณนาเปรียบเทียบความเศร้าสร้อย เห็นภาพความงามทางวรรณศิลป์แบบชาวบ้านอย่าง
ค่อนข้างชัดเจน เพราะใช้คำที่เรียบง่าย

● ทุกทิศเห็นฝั่ง

เกาะเกียนและภูเขา

● น้ำตาลั่งเต็มตา

จักกลั่นกลั่นบได้

● นั่งนั่งอยู่มิ่งทึ่ง

และเห็นเป็นเปล้าคาย

พื้นที่หยังสุดแสงตา

บมิที่พึ่งอาศัย

ทุกซ์เท่าฟ้าทับอกใจ

กรั้นจะให้กิดกลัวอาย

หน้าตาตั้งคิขวิญหาย

ทั่วทุกทิศที่ทางไป

(ต้นทางฝรั่งเศส : 112)

นิราศพระธาตุเมืองย่างกุ้ง มักบอกเล่าถึงการเดินทาง โดยมีได้พรรณนาในเชิงสังวาสโดย
เฉพาะไม่ได้กล่าวถึงการจากกับคนรัก แต่ได้ให้ความสำคัญในการพรรณนาถึงพุทธสถานที่บรรจุพระ
ธาตุของพระพุทธเจ้า เป็นประการสำคัญ

พรรณนาถึงบรรดาพระธาตุเมืองย่างกุ้ง

• พรรณนาทางขึ้นเล่าหนา
ชั้นหนึ่งนับได้มาสิบชั้น	กะได้ห้าชั้นตรา
• ชั้นสองถัดลงไปนั้น
ถัดนั้นค้อมถึงชั้นสาม	นับได้เก้าชั้น
• นับมาหาชั้นงามงาม
นับมาได้สามสิบเก้า	ชั้นแสนเรื่องอร่าม
• ชั้นห้านับมาก่อนเล่า
เล่ามาได้สามสบเส	ตรวจเรียงเคียงเขา
• กะได้ทั้งห้าชั้นชั้นเถ
ครบเก้าสิบเจ็ดเสร็จไป	สมกันทั้งเพ
• เลิกปลดเปลื้องเรื่องกะได
ทั้งสอบข้างก็ได้มีตลาด	พรรณนาว่าไป
• มีครบทุกสิ่งอัน
โทกเทียนเขียนชั้นเงินทอง	เสื่อผ้าแพรพรรณ
• เลิกกลับหยุดนับคำห้อง
ทั้งสองข้างกะไดไปพลาง	ต่อเนื่องเรอรอง
• ลังแห่งเป็นช่องเป็นหวาง
หวางถึงชั้นไปพระธาตุ	ทั้งสองข้างทาง
• นับห้องขึ้นไปไม่ขาด
ครบหกสิบเจ็ดเสร็จไป	ค้อมถึงพระธาตุ

(พระธาตุเมืองย่างกุ้ง : 36)

พรรณนาถึงลวดลายที่วัดพระธาตุเมืองย่างกุ้ง เกรงว่าผู้อ่านหรือผู้ฟังจะไม่เชื่อ ถึงกับอ้างที่มา
อย่างน่าสนใจ

• จักกล่าวเล่าเรื่องที่ทาง
ใหญ่กว้างวัดได้กว้าง	เสแห่งคนอย่าง

● ที่คนนั่งเฝ้าบูชา
ชั้นใต้ประดับแผ่นทอง	ที่กว้างเกล้าวา
● ดอกกนกต่อเนื่องเรียงรอง
รูปช้างรูปม้าวัวควาย	รูปสัตว์ทั้งผอง
● แล้วทำบัวคว่ำบัวหงาย
ทำพรรณดอกไม้ต่างต่าง	ยกกนกแม่ลาย
● ทุกสิ่งทุกพรรณหลายอย่าง
เหมือนอย่างเทวดามาทำ	เป็นวรรคเป็นวาง
● ชั้นบนปูแก้วลงช้า
ฝูงคนชักนำอยู่บน	ทองอยู่เบื้องต่ำ
● ทั้งหญิงชายวุ่นวน
จนรุ่งจนค่ำทุกวัน	คนเดินอยู่บน
● ยังสิ่งหนึ่งขบขัน
สังคาคโลกันคักกะมี	ทำนรกไว้ชั้น
● รู้รูปนรกด้วยดี
อเวจีอุสุภะยัง	โลหะกุ่มกั
● ฟีน้องน้ำป่าทำฟิง
พรรณนาให้ฟิงไม้ตรีภ	ซ้ายขวาหน้าหลัง
● บ่าวสาวเด่นแก่อย่างนี้
อย่างนี้กว่าข้าจามา	เล่าให้ไม้ตรีภ
● ข้าอศสาเขียนท่านอา
พามาอ่านให้ฟิง	ทำเป็นตำรา

(พระธาตุเมืองย่างกุ้ง : 38)

ตอนพระแก้วสอนน้อง พรรณนาถึงความยากลำบากเพื่อเข้าถึงแก่นแท้พระศาสนาแต่พระ
นิยมผู้น้องมัวแต่ไปสนใจศึกษาวิชาพม่า เป็นการสอนเชิงพรรณนาอย่างตรงไปตรงมาตามแบบชาวบ้าน

- ท่านแก้วแก้วกล่าวปราศรัย
ทางไปข้างหน้าเหลือเกิน
- เราคศสาฝาค่ล้น
ทนแดดทนลมประงมมา
- เราล้ำนุกฝนทนนฟ้า
ทนความเวทนามามาก
- ให้คิดถึงความลำบาก
ทนยากทนโง่ทางมา
- ท่านแก้วพลาถสอนขนิษฐา
ที่พากันมาแต่ไกล
- เราไม่ประสงค์สิ่งใด
อย่าเพลินตามในตลาดหลวง
- สาวสาวชาวเมืองทั้งปวง
ให้ตรงต่อพระศาสนา
- ท่านแก้วปล้ำสอนขนิษฐา
ถึงหน้าโรงนายภานี

สอนน้องกลอยใน

กลางวันกลางคืน

ข้ามสมุทรคงคา

ทนอดทนอยาก

พระเนียมน้องยา

อดสาถล้นใจ

อย่าคิดหนักหน่วง

พาน้องชายมา

(พระธาตุเมืองย่างกุ้ง : 45)

พรรณนาถึงสิ่งก่อสร้างและสิ่งประดับภายในวัดเขียน

- กุฎิวินัยค้ำคั่ง
พระนอนพระนั่งกะมี
- ล้วนพระสินลาดีดี
ถั่วถั่วมีครบทุกประการ
- แรกครั้งพระเข้านิรพาน
พระอนนท่นั่งพายน้าตา
- ทำรูปพระมากขัตตรา
ฝามีมือปิดหน้าทุกคน

ใหญ่สุดกำลัง

หลายหลากมากมี

สาวกบริวาน

ทำรูปเสหนา

- แล้วทำรูปพระยาสาหมน
รุกรนจะชิงพระธาตุ
- มากมายหลายสิ่งหลาย
พระชาติศัตรูจะมี
- วัคนั้นมีของดีดี
ด้วยดีมีครบทุกสิ่ง
- วัคนั้นไม่มีที่ยิง
ความจริงเข้าไม่มูสา

กษัตริย์ทั้งแปดคน

รูปพยามลราช

หลายหลากมากมี

มีครบทุกสิ่ง

(พระธาตุเมืองย่างกุ้ง : 68)

พรรณนาถึงพระบรมธาตุนครศรีธรรมราช

- ที่นี้จักพรรณนา
พรรณนาพระธาตุเมืองนคร
- หลึงชายช้ายขวามาก่อน
หนูนหมอนนอนหลับรับไป
- อคสาทำฟิงตั้งใจ
ตั้งใจทาฟิงเถิดหนา
- เสร็จงานกับเรื่องบูชา
ทุกสิ่งนานาต่อไป
- พินาพระธาตุน้อยใหญ่
คุมครบเจ็ดสิบสองวา
- เข็มข้างล่อหัวออกมา
น้ำป้าอย่าพักสงขลา
- เสร็จแล้วจึงชมพระม้า
หนีพระพิมพาออกบวช
- วันจันทร์ได้ทรงผนวช
นายฉันทาญม้ายักกลับมา

ทำฟิงเถิดหนา

ชุกเซาหนานอน

พระธาตุน้อยใหญ่

ชวนกันพินา

ตั้งวัดวาไป

เจ็ดสิบสองวา

เมื่อพระศาสดา

พระองค์ออกบวช

- เสร็จแล้วเข้าไปบูชา
ไม่ให้เงยหน้าขึ้นไป
 - แล้วนับเจดีย์อยู่ใน
ไมโครจำได้เลยหนา
 - แล้วนับพระค้านต่อมา
ไม่จำสักคนเลยหนา
 - ปล้ำนับถึงร้อยพันหน
ไม่จำสักคนเลยหนา
 - ในองค์พระพุทธศาสดา
หุ้มทองได้หกวาเศษ
 - ครั้นจักนับค่าเหลือเหตุ
ยังมีกรงแก้วอยู่บน
 - เขากล่าวราวเรื่องอนุสนธิ
พวกฝรั่งยังเอาเสียได้
 - เขากล่าวเล่าเป็นนิยาย
พาคูมาต่อเอาไป
 - พรรณนามากนักจิตใจ
เขาจะว่าข้าหกเปล่าเปล่า
 - ข้อหนึ่งพระธาตุไม่เงา
ไม่เงาจริงจริงท่านอา
 - ถ้าเงาถูกไหวบูชา
มนต์พระสวดให้ทุกที
 - ครั้นจักกล่าวยี่ดยาวมากมี
โรงพระทำศาลากว้างใหญ่
 - มีเจดีย์แก้วอยู่ใน
สูงประมาณสามวา
- ไหว้พระปัญญา
 - นับจนเหนื่อยใจ
 - ได้จิตคิดจน
 - ใจจิตคิดจน
 - สูงจดเมฆา
 - มากพันสังเขต
 - แก้วที่อยู่บน
 - ที่หมั้นเอาได้
 - ผู้ฟังไม่ไหว
 - ข้าไม่หกเปล่า
 - ชุมนุมเทวดา
 - นับให้ถ้วนถี่
 - ไม่ใหญ่เพียงไหน

- ข้างตคนางเหมชาลา
พระทณกุมารปากต

ถัดเลื้อนลงมา

(พระชาตูเมืองย่างกุ้ง : 117)

6. มุมมองชาวต่างชาติที่ต่างกัน

นินราศตันทางฝรั่งเศส การมอองการมีอำนาจของชาวตะวันตกที่เข้ามาครอบครองดินแดนในอาณานิคม ด้วยความพอใจและมอองคนพื้นเมืองด้วยความสมเพช

เขาสูงยอคราบ
ชาววิตันดา
ตั้งตักเรียกรัน

มีคูมีป้อม
สร้างตักอยู่ใน
นอกนั้นตักกราบ

แวนแคว้นมณฑล
ฝ่ายทิศข้างหนึ่ง
มีอ่าวเข้ามา

ไปมาทั้งหลาย
สำนักอาศัย
ซื้อพินซื้อข้าว

ลิ่งค่างบ่างชะนี

- ไปถึงเมืองกาบ
เปนกำแพงกัน
ตั้งเมืองที่นั่น
เปนชาวค้าขาย
- มีกำแพงล้อม
ห้าเหลี่ยมโดยหมาย
ผู้ใหญ่เปนนาย
เรียบเรียงกันมา
- ที่นั่นชอบกล
ข้อมล้วนภูเขา
ต่อฝั่งตงคา
เป็นท่าสำเภ
- ลูกค้ามาขาย
โดยทางสำเนา
เปนท่าสำเภ
ตักน้ำหาปลา
(ตันทางฝรั่งเศส : 121)

- ในป่าพงพี
นกหกทั้งหลาย

เบนแดนแวนแคว้น
ตั้งอยู่เรียงราย

ผมงอหยุกหยิก
ตัวเปล่าคลุมเปลือย
รูปทรงถือผี

เอาหนั่งชุมพา
เอาเปี้ยเอาปัด
ดินแดนนานม

ปิดบังที่ลับ
ทั้งตัวปนคราบ
เอางข้างสาร

ว่าเป็นสำคัญ
หนังพาดหนือป่า
เที่ยวมาเที่ยวไป

เอาเถาวัลย์มา
เต็มทั้งสองเท้า
เที่ยวเล่นบันเทิง

สะพายเหนือหลัง
ลยห้วยหาเต่า
เลียบฝังกงคา

ออกนั้งสลอน

หัวพริกทั้งหลาย
ทั่วท้องพงพี

- หลึงชายหัวพริก
เห็นนำบัคสี
ผ้าผ่อนบมี
อับปรีย์สมม
- เห็นเวทนา
มาเป็นผ้าห่ม
ร้อยรัดติดผม
นาหน้าตระการ
- หนั่งเข็บประกบ
แต่พอประมาณ
ผงเฝ้าเถ่าถ่าน
ทำเป็นกำไล
- บ้างใส่ห้าอัน
กปีตันผู้ใหญ่
มือขวาลีไม้
วิ่งเล่นบันเทิง
- ส่วนหญิงนั้นหนา
ใส่เป็นกรองเชิง
จนเข้ารูมเรียง
หยอกกันไปมา
- เอาลูกห่อหนั่ง
เห็นเวทนา
เอาเป็นภักษา
หาปูปลากิน
- ครั้นเข้าแคค่อน
กลิ้งเกลือกกลางฝน

คลี่หนังหุ้มพา
เป็นประติทิน

ประหลศหนึ่งเปรด
มันพวคนี้เอย
หมู่เคียรฉาน

หาหาเถินกิน
ทุกเมื่อเชื่อวัน

- เห็นหน้าสมเพช
เหมือนเคียรฉาน
โหดท้าวสรรพการ
กับมันเหมือนกัน
(ต้นทางฝรั่งเศส : 125-126)

ในขณะทีนิราศพระธาตุเมืองย่างกุ้งมองชาวตะวันตกก่อนข้างจะถูกลูกเหยียดว่าเป็นโจรเลขที่
เดียว

- จักกล่าวราวเรื่องบุรี
อังกฤษมันจับไปนาน

- ภายนอกบอกไว้ให้แท้
วงไปจนรอบคอบดู
- หวนอกบอกให้รู้
พวกฝรั่งยังเอาเสียได้

- ในองค์พระพุทศศาสดา
หุ้มทองได้หาวาเศษ
- ครั้นจักนับค่าเหลือเหตุ
ยังมีกรงแก้วอยู่บน
- เขากล่าวราวเรื่องอนุสนธิ์
พวกฝรั่งยังเอาเสียได้

เจ้ากรุงธานี

(พระธาตุเมืองย่างกุ้ง : 54)

สายไซใส่กะแถ

กำชัยไครรู้

(พระธาตุเมืองย่างกุ้ง : 54)

สูงจดเมฆา

มากพันสังเขต

แก้วอยู่ไหน

(พระธาตุเมืองย่างกุ้ง : 116)

ความเหมือนในความต่างและปมปริศนาในนิราศต้นทางฝรั่งเศสกับนิราศพระธาตุเมืองย่างกุ้ง

เมื่อได้ศึกษาเปรียบเทียบต้นทางฝรั่งเศสกับพระธาตุเมืองย่างกุ้ง จะเห็นว่าในด้านการใช้ภาษานั้นค่อนข้างจะไม่แตกต่างกันมากคือ เป็นภาษาค่อนข้างใหม่และใกล้เคียงกันกับภาษาในสมัยรัตนโกสินทร์

กลวิธีในการนำเสนออันมีข้อแตกต่างกัน คือในนิราศเมืองย่างกุ้งไม่ใช่ผู้เขียนเป็นตัวเดินเรื่อง แต่เป็นการเล่าเหตุการณ์ผสมผสานกันระหว่างความคิดเห็นของตาสารุดปานกับพระเนียม จนผู้อ่านหลงว่าใครเป็นผู้เขียนกันแน่ เพราะมีบางตอนที่ผู้เขียนมิได้เดินทางไป แต่ปรากฏเหตุการณ์เหมือนผู้เขียนเดินทางไปด้วย เป็นลักษณะเป็นแบบการเขียนในมุมมองของพระเจ้า ส่วนในนิราศต้นทางฝรั่งเศส ใช้กลวิธีแบบผู้เขียนเป็นผู้บันทึกเรื่องราวที่ได้ไปพบเห็นมา แต่มิได้บอกว่าใครเป็นผู้เขียนกันแน่ระหว่างราชทูต เสมียน หรือผู้ติดตามในขบวนเดินทาง

จนบในการแต่งโดยใช้กาพย์ล้วนๆ ตลอดทั้งเล่ม ในวรรณกรรมทั้งสองเรื่องนั้น ใช้กาพย์ฉบับ 16 และกาพย์สุรางคนางค์ 28 ส่วนในนิราศต้นทางฝรั่งเศสมีกาพย์ยานี 11 เล่มเข้ามาซึ่งลักษณะคำประพันธ์ดังกล่าวเป็น วรรณกรรมประเภทกลอนสวดที่นิยมกันในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวและพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

บทความชิ้นนี้มีใช้ข้อสรุป แต่เป็นการเปิดประเด็นการศึกษาให้กว้างออกไป และขอจบลงด้วยความคิดเห็นของบุญเดือน ศรีวรพจน์ แห่งกองวรรณกรรมและประวัติศาสตร์ กรมศิลปากร ผู้ชำระ “นิราศต้นทางฝรั่งเศส” ได้เปิดปมประเด็นที่น่าคิดว่า “นิราศคำกาพย์เรื่องต้นทางฝรั่งเศส แม้ว่าจะเป็นวรรณกรรมอยุธยา มีอายุเก่าถึงรัชกาลสมเด็จพระนารายณ์มหาราช แต่ภาษาที่ใช้ไม่ต่างกับปัจจุบันมากนัก” (ต้นทางฝรั่งเศส : 14) ซึ่งเป็นหน้าที่ของนักวิชาการไทยควรจะคิดกันต่อไปว่าที่ถูกต้องควรกำหนดอายุนิราศต้นทางฝรั่งเศสไว้ ณ ที่ใด?

บรรณานุกรม

- ชัยวุฒิ พิชะกุล, พระธาตุเมืองย่างกุ้งฉบับวัดเขามิเกียรติ อำเภอสะเดา จังหวัดยะลา, สงขลา : สถาบัน
ทักษิณคดีศึกษา มหาวิทยาลัยทักษิณ, 2542.
- ประทีป ชุมพล, วรรณกรรมภาคใต้, กรุงเทพฯ : คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2519.
- ปรีดี พิศณุวิถี, ย้อนรอยโกษาปานใน “เส้นทางฝรั่งเศส” นิราศสยามต่างแดนเล่มแรก, กรุงเทพฯ :
กรมศิลปากร, 2544.